

การพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นกับความเป็นพลเมือง
The Human Development Approach In The Community To Citizenship

เสกสรรค์ สนวา¹

อภิชาติ ใจอารีย์²

ระวี สัจจโสภณ³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและคุณลักษณะของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชน พบว่า แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระบบชุมชนมี 2 แนวทาง กล่าวคือ การพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา และ การใช้วัฒนธรรมชุมชน

ส่วนคุณลักษณะที่ดีภายใต้รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ “ความเป็นพลเมือง” ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญลักษณะสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ประการที่สองคือ การมีความรับผิดชอบ ประการที่สามคือ การยึดหลักกฎหมาย ประการที่สี่คือ การเคารพสิทธิของตนเองและสิทธิของผู้อื่น ประการที่ห้าคือ หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ประการที่หกคือ หลักการกล้าคิดกล้าตัดสินใจ และประการสุดท้ายคือ หลักความเสียสละ ซึ่งหลัก 7 ประการนี้ถือเป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้มีคุณลักษณะที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาชุมชน, คุณลักษณะของมนุษย์, พลเมือง

Abstract

The purpose of this article is to offer human development approaches in the communities and human characteristics under a form of democratic community. Based on the synthesis of human development approaches in the community, there are two approaches to human resources development: First, human development in education Second, using community culture.

The good feature of democratic governance is "Citizenship," which consists of seven key elements: (1) Public participation (2) Responsibility (3) Legal adherence (4) Respect for self-right and the rights of others (5) Equality and Equally (6) Dare to think and decision, and

¹ นิสิตปริญญาเอกสาขาการพัฒนาศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

² อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

³ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

(7) Principles of Sacrifice. The seven key elements are goal of human development in the community which has positive character traits under the democratic system.

Keywords: Human development, human characteristics, citizenship.

1. บทนำ

การพัฒนา มนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและถือเป็นแก่นสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ภาพสะท้อนของเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตอย่างกรณีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองเมื่อ พ.ศ.2475 จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประชาธิปไตยที่ผ่านมา รัฐบาลแต่ในละยุคสมัยล้วนแล้วแต่เน้นพัฒนาเฉพาะโครงสร้างสถาบันมากกว่าการพัฒนาเนื้อหาสาระของประชาธิปไตยที่เน้นให้ความสำคัญกับตัวบุคคลในฐานะพลเมืองที่มีจิตวิญญาณมีอุดมการณ์ และมีความคิดความเชื่อในระบอบประชาธิปไตยด้วยเหตุนี้ การพัฒนาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในระบอบการปกครองของไทยจึงเผชิญกับปัญหาและความล้มเหลวมาอย่างต่อเนื่องตราบจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาที่เน้นเชิงโครงสร้างเป็นสถาปนาอำนาจของรัฐบาลผ่านการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ รวมถึงองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อรักษาฐานอำนาจให้กับรัฐบาลแต่การพัฒนาด้านในระบอบประชาธิปไตยกลับไม่ได้รับความสำคัญและแทบไม่ได้รับความสนใจด้วยเหตุนี้เองจึงนำไปสู่การเกิดปัญหาทางการเมืองซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่วันสิ้นสุด

จากเหตุการณ์รัฐประหารที่เกิดขึ้นเมื่อ ช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการตอกย้ำการพัฒนาประชาธิปไตยที่ล้มเหลวได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการการพัฒนาประชาธิปไตยที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยมากนัก สิ่งที่ตามมาคือ นำไปสู่ความไร้ความรับผิดชอบ และแตกแยกให้กับกลุ่มต่างๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักการเมือง กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์อย่างสุรชัย ศิริไกร (2550) และพรอัมรินทร์

พรหมเกิด.2557 : 93) ได้มีความความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ประชาธิปไตยของไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ล้วนแต่ประสบความล้มเหลว เนื่องจาก ผู้นำการเมืองไทยเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยโดยการพัฒนาสถาบันทางการเมือง กล่าวคือ การร่างรัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจระหว่างสถาบันการเมืองและการพัฒนาองค์กรอิสระขึ้นมาควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองต่างๆ แต่ละเลยการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองความคิด ความเชื่อ ศักดิ์ศรี ค่านิยมและพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนในสังคม (หรือเรียก แนวทางการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบนี้ว่า “การพัฒนา รูปแบบหรือโครงสร้าง” มากกว่า การพัฒนา “เนื้อหาสาระ” หรือจิตวิญญาณของประชาธิปไตยที่แท้จริง

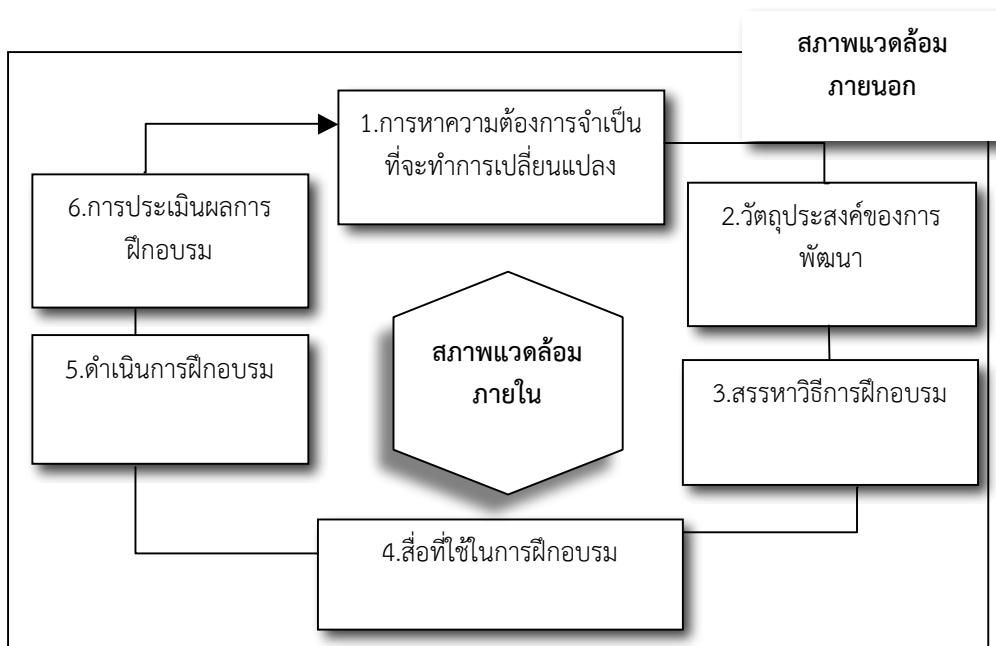
ดังนั้น หากจะพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนา มนุษย์ในทุกระดับซึ่งหน่วยเล็กที่สุดคือ ตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น และในระดับชาติให้มีประสิทธิภาพทั้งด้านร่างกาย ปัญญา อารมณ์ สอดรับกับการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 เพราะ “การสร้างรากฐานของประชาธิปไตยที่มั่นคง คือ การพัฒนาคนและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง” เมื่อคนได้รับการพัฒนาอย่างส่งเสริมศักดิ์ศรีและคุณค่าให้กับตนเองและสามารถจัดการบริหารตนเองได้ โดยลดการพึ่งพารัฐให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2557 : 82) ที่กล่าวว่า การทำให้ประชาชนกลายเป็นพลเมืองถือเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งตรงกับคำว่า ประชาธิปไตยที่ประชาชนปกครองตนเอง (Self – Government Democracy)

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีเนื้อหาที่จะต้องการนำเสนอ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่ง คือ แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น และประเด็นที่สองคือ คุณลักษณะของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กระบวนการพัฒนามนุษย์นั้นจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับปัจจัยในการสนับสนุน นั่นคือ “หน่วยงานและคณะผู้บริหาร” ว่าจะให้ความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาเรื่องนั้นอย่างไร ชูติกาญจน์ ศรีวิบูลย์ (2557 : 38) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากฝ่ายบริหารทั้งในเรื่องการของการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาองค์กร ซึ่งนอกจากฝ่ายบริหารจะให้การ

สนับสนุนแล้วยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในองค์กรที่เกี่ยวข้องรวมถึงผู้เชี่ยวชาญและผู้ชำนาญการที่จะทำการอบรมและพัฒนา นิสตาร์ก เวชยานนท์ (2548 : 125)และต้องพึงพาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกหน่วยงาน ร่วมด้วย เพราะ สภาพแวดล้อมทั้งสองอย่างนี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนามนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้น กระบวนการพัฒนามนุษย์จึงต้องเริ่มจากการหาความต้องการจำเป็นที่จะทำการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการพัฒนา รูปแบบการพัฒนา ตลอดจนการวัดและการประเมินผลของการพัฒนามนุษย์ ดังรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
แหล่งที่มา : นิสตาร์ก เวชยานนท์ (2548 : 125)

จากภาพ 1 ขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดของนิสตาร์ก เวชยานนท์ (2548) ได้ทำการแบ่งขั้นตอนการพัฒนามนุษย์ออกเป็น 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย การหาความต้องการจำเป็นที่จะทำการเปลี่ยนแปลง การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนา สรรหาวิธีการฝึกอบรม สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม ดำเนินการฝึกอบรมและการ

ประเมินผลการฝึกอบรม ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาจำเป็นต้องพึ่งพาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเป็นสำคัญเพราะมีอิทธิพลต่อขั้นตอนการพัฒนาอย่างชัดเจน ซึ่งหากผู้ทำหน้าที่อบรม ไร้ประสบการณ์ที่ดีพอ การพัฒนาหรืออบรมมนุษย์คงประสบผลสำเร็จได้ยาก หรือ

อาจกล่าวได้ว่าไร้ประสิทธิภาพ (Efficiency) และไร้ประสิทธิผล (Effectiveness) ตามที่ต้องการ

เมื่อมองย้อนถึงการพัฒนามนุษย์ในระดับชุมชนท้องถิ่น พบว่า ขั้นตอนของการพัฒนามนุษย์อาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่มีการจัดขึ้นภายในชุมชน ขั้นตอนการพัฒนาลักษณะนี้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ผ่านแนวคิดของ (Woolner, 1992 : 41) อ้างถึงในนิสคาร์ก เวชยานนท์ (2548 : 123) พบว่า เป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความเหมือนกันกับพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ (Organization Learning) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้และงานเข้ากัน ซึ่งสามารถนำมารวมกันได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบใน 3 ส่วน คือ ระดับปัจเจกบุคคล (individual) ระดับกลุ่มหรือทีมผู้ปฏิบัติงาน (work groups or teams) และระดับระบบโดยรวม (the system) ในขณะที่ Heywood (2004) ได้อธิบายหลักการพัฒนามนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือไม่ว่าในสังคมจะมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ฯลฯ การจะพัฒนามนุษย์ในชุมชนให้มีคุณลักษณะที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยนั้น จำต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบท และวัฒนธรรมของชุมชน จึงจะทำให้การพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในมุมกลับหากกระบวนการพัฒนามนุษย์ไม่ให้ความสำคัญกับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชนดีพอโอกาสที่จะไม่เกิดประโยชน์ไร้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลย่อมมีสูง

นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น ผู้เขียนเชื่อว่าหากมีการนำเอาหลักการ PDCA หรือวงจร Deming ได้แก่ การวางแผน (Planning) การดำเนินการ (Doing) ตรวจสอบ (Checking) และการลงมือปฏิบัติ (Acting) มาเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นย่อมสามารถช่วยให้การพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นประสบผลสำเร็จมากขึ้น เพราะ วงจร PDCA เป็นกระบวนการที่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อปรับใช้สำหรับการทำงานให้มีคุณภาพ เพราะ ภายในกระบวนการดังกล่าวมีระบบการวางแผนซึ่ง สุธีณี ฤกษ์ขำ (2557) ได้กล่าวว่า การวางแผนการพัฒนามนุษย์นั้นเป็นการมองทรัพยากรมนุษย์ทั้งระบบว่า ณ ปัจจุบัน ชุมชนมีสมาชิก

จำนวนเท่าใด ระดับความรู้เป็นอย่างไร ความสามารถเป็นอย่างไร เพื่อที่จะสามารถคัดแยกได้ว่าจะต้องอบรมประเด็นใดพัฒนาคนกลุ่มใดบ้าง ในทางทฤษฎีจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ (Cognitive Psychology) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการเข้าใจหรือการกำหนดรู้ การรับรู้ที่ถูกต้องย่อมสามารถนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ชูติกาญจน์ ศรีวิบูลย์ (2557 : 74) อธิบายว่า ทฤษฎีกลุ่มจิตวิทยาการเรียนรู้เป็นการผสมผสานกับประสบการณ์ระหว่างประสบการณ์ในปัจจุบันกับประสบการณ์ในอดีต จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทางปัญญาเข้ามามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วย ทฤษฎีกลุ่มนี้จึงเน้นกระบวนการพัฒนาทางปัญญา (Cognitive Process) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาจำเป็นต้องหาวิธีในการสร้างความรับรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นภาพใหญ่เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความเข้าใจ ซึ่งเมื่อเขาได้รับความรู้และเข้าใจชัดเจนแล้วจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างชัดเจน และพร้อมให้ความร่วมมือกับการทำงานตามที่กำหนดไว้ อีกประการหนึ่งสำหรับผู้ทำหน้าที่การพัฒนา คือ ต้องพยายามดึงเอาศักยภาพที่เป็นแรงขับภายในของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ารับการฝึกอบรมให้แสดงออกมาสู่ภายนอกให้ได้ เช่น การแสดงความคิดเห็น การทำกิจกรรมร่วมกัน การดึงเอาศักยภาพที่เป็นแรงขับภายในจะเกิดขึ้นได้จริงก็ต่อเมื่อผู้ทำหน้าที่พัฒนาและผู้เข้ารับการพัฒนามีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน หรือทุกคนมองเห็นใน “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” ที่มีความรู้ ความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ด้วยกันภายใต้บริบทและวัฒนธรรมชุมชน

2. แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ แนวทางที่หนึ่งคือ การศึกษา “Education” อันเป็นหลักการพัฒนาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นพลเมือง มนุษย์ในฐานะความเป็นพลเมืองจำเป็นที่ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ พลเมืองจะต้องมีความเสียสละ มีเหตุมีผล มีวินัยในตนเอง มีสติและต้องเคารพสิทธิของบุคคลอื่นส่วนอื่นก เหล่าธรรมทัศน์ (2557) มองว่า หากจะพัฒนา

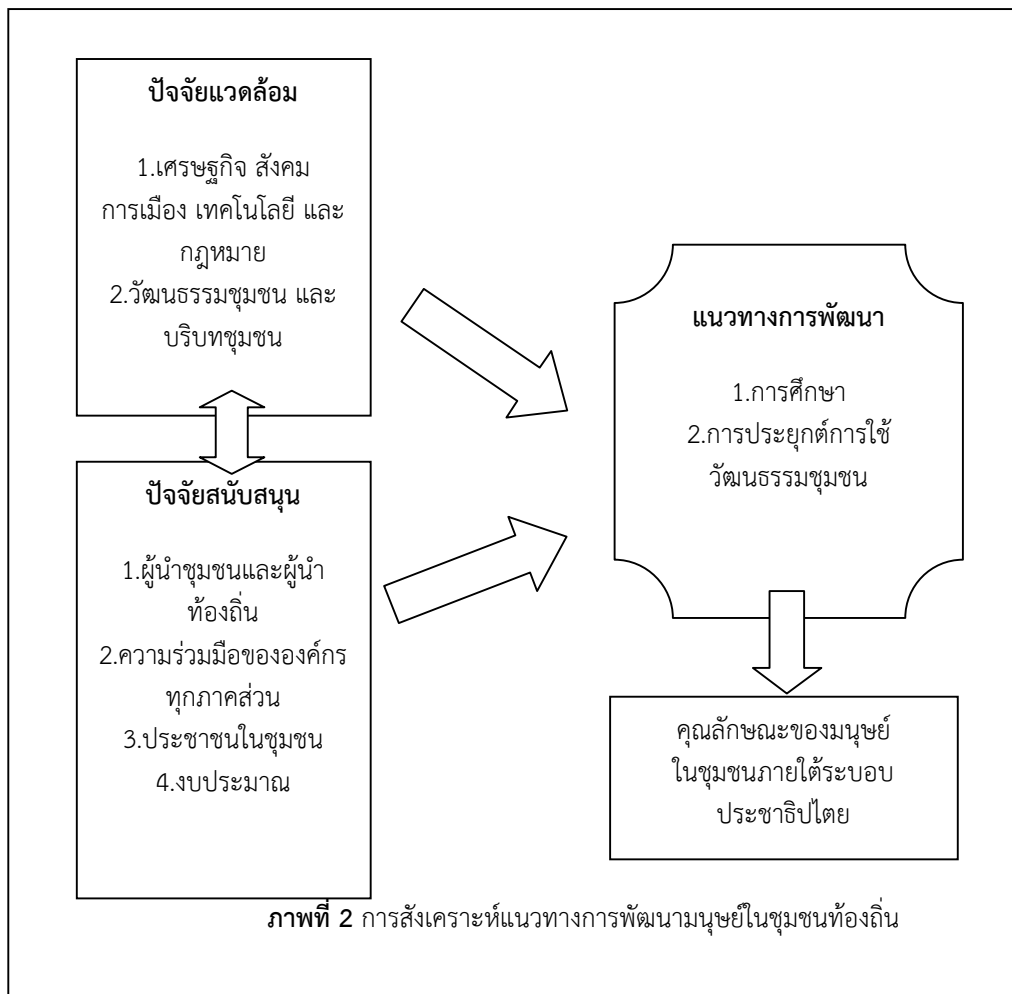

ประชาธิปไตยให้ยั่งยืนรัฐจะต้องสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นเสียก่อน โดยการปลูกฝังจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม การตรวจสอบอำนาจของความไม่ชอบธรรม และการมีส่วนร่วมในการจัดการทุจริตคอร์ปชั่นออกจากสังคม จึงจะถือว่าเป็นการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบสังคม สอดคล้องกับบุญทัน ดอกไธสง (2552) ที่เสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์ว่าต้องมองให้ลึกไปถึงรากหญ้าอันเป็นความหวังในการร่วมสร้างประชาธิปไตย ความเข้มแข็งของสังคมจำเป็นต้อง “ก่อเกิดวิญญานความเสียสละ” เป็นการรวมพลังความคิด พลังจิตที่มีความเข้มแข็ง พลเมืองต้องมีระเบียบ กล้าหาญ รักษาความปลอดภัย มีความสุข และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองได้ และพลเมืองสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชีวิต และมีอำนาจในการตรวจสอบผู้กำหนดนโยบาย การสร้างการมีส่วนร่วมในเชิงสถาบัน และการปฏิบัติต้องมีหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) อันเป็นเครื่องยึดตรึงสำหรับกำกับและควบคุมการทำงานของรัฐบาลและผู้มีอำนาจทางการปกครองให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆอย่างโปร่งใสและชอบธรรม แนวทางที่สองคือ วัฒนธรรมชุมชน (Cultural Community) ซึ่งเป็นการนำเอากระบวนการเรียนรู้วิถีประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจริงในระดับชุมชนมาถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้อุดมการณ์และแนวคิดคงอยู่กับชุมชนตลอดไป

นอกจากนี้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556 : 9 - 10) กล่าวว่า การนำเอาหลักวัฒนธรรมชุมชนมาปรับใช้พัฒนามนุษย์ช่วยให้เห็นมิติของการร่วมกันคิด ร่วมกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นการเมืองเพื่อความสนุกสนานมากกว่าการแข่งขันหรือความแตกแยกขัดแย้งเป็นการระดมการพัฒนาภายใน และทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพื่อชุมชน หรือพูดง่ายๆ คือ เป็นการเมืองเพื่อให้คนในชุมชนพากันพึ่งพาตนเองได้ ไม่หวังพึ่งคนอื่นโดยเฉพาะไม่หวังพึ่งนักการเมืองและผู้มีอิทธิพล และอีกประการหนึ่งที่สำคัญของการนำเอาวัฒนธรรมชุมชนมาใช้สำหรับการพัฒนามนุษย์คือ ประชาชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของระบบราชการได้ ลดการพึ่งพาจากหน่วยงานรัฐเพื่อไปพึ่งพาตนเองมากขึ้น ปลูกเร้าให้คนเกิดการตื่นตัว เกิด

สำนึกรักในความเป็นชุมชน ซึ่งแนวทางนี้เป็นเสมือนการปลูกฝังค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ของประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง ในขณะที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2557: 117) ก็ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชนจะต้องเป็นการกระทำร่วมกันเองของประชาชนและของชุมชนเองในทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศชาติไม่ใช่หวังพึ่งให้ผู้นำหรือรัฐเป็นผู้ทำจึงต้องมีการทบทวนแนวคิดคิดพื้นฐานของสังคมไทย ก่อน พ.ศ.2475 ชาวบ้านถูกถือว่าเป็นไพร่ และหลัง พ.ศ.2490 การเข้ามาของแนวคิดความทันสมัยใหม่ Modernization ชาวบ้านก็ถูกถือว่าเป็นผู้มีควมล้ำหลัง เป็นเพียงทรัพยากรแรงงานในระบบทุนนิยม ต้องถูกทำให้ทันสมัยเส้นทางของวัฒนธรรมชุมชนต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดแบบเก่าเหล่านี้ และเพื่อพลิกฟื้นศักดิ์ศรีและคุณค่าของชาวบ้านสามัญ สังเคราะห์และยกระดับคุณค่าทางวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นแกนกลางของการวัฒนธรรมแห่งชาติ เช่น ความมีน้ำใจ ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของเครือญาติ ความประณีตสุภาพ สัจจ อุดมธรรม ความเป็นอยู่เย็นเป็นสุข รวมทั้งการให้ความสำคัญแก่การศึกษาที่ชาวบ้านจะฟื้นฟูประวัติศาสตร์จิตสำนึก และคุณค่าของเขา (เรา) และรับส่วนที่ก้าวหน้าจากโลกภายนอกมาต่อยอดทางวัฒนธรรมชุมชนอย่างเลือกสรร

ดังนั้น แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเพื่อความเป็นพลเมืองนั้น ผู้เขียนจึงวิเคราะห์เป็นกระบวนการ (Process) โดยอาศัยกระบวนการจัดการแบบ PDCA ได้แก่ การวางแผน (Planning) การดำเนินการ (Doing) ตรวจสอบ (Checking) และการลงมือปฏิบัติ (Acting) เข้ามาปรับใช้และยึดหลักวิถีกลุ่มจิตวิทยาการเรียนรู้และประสบการณ์ เพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพถูกต้องและเหมาะสมกับผู้เข้ารับการพัฒนาเพื่อความเป็นประชาธิปไตยของมนุษย์ในระดับชุมชนท้องถิ่น โดยต้องอาศัยแนวทางการพัฒนา 2 แนวทางคือ “การศึกษากับการใช้วัฒนธรรมชุมชน” จากที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้เขียนได้สรุปและสังเคราะห์แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชน ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น

จากภาพการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนา มนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น จะเห็นว่าแนวทางการพัฒนา มนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นจำต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกคือ สภาพแวดล้อม ซึ่งมี 2 ประเภท ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชน และบริบทชุมชน กับสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และกฎหมาย และ ประการที่สองคือ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและ ผู้นำท้องถิ่น ความร่วมมือขององค์กรทุกภาคส่วน ประชาชนในชุมชน และงบประมาณ โดยปัจจัยทั้งสอง ประการมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และล้วนแต่ส่งผลต่อ แนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนซึ่งมี 2 แนวทางสำคัญ ได้แก่ การศึกษากับประยุกต์การใช้วัฒนธรรมชุมชน เมื่อ การพัฒนามนุษย์ในชุมชนได้วางแนวทางการพัฒนาไว้

อย่างชัดเจนถูกต้องและเหมาะสมกับกลุ่มบุคคลย่อม นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะของมนุษย์ในชุมชนภายใต้ ระบอบประชาธิปไตย

3. คุณลักษณะของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ ระบอบประชาธิปไตย

จากแนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น ที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคูณลักษณะความเป็น “พลเมือง” กล่าวคือ ต้องกระตุ้น ในประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ ค่านิยม และความเชื่อใหม่ เรียกว่า “วัฒนธรรมทางความคิดใหม่” ให้กับประชาชนให้มีความเท่าทันกับสถานการณ์ทางการเมือง และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองที่นับวัน จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น แนวคิดนี้ได้ถูกยืนยันผ่านงานเขียนของวิทยากร เชียงกูล ในบทความเรื่อง แนวทาง

สร้างประชาธิปไตยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในวารสารของสถาบันพระปกเกล้า ชี้ให้เห็นว่า การจะทำให้เกิดระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่ กล่าวคือ สมาชิกในสังคมจะต้องช่วยกันหล่อหลอม สร้างค่านิยม วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งในครอบครัว โรงเรียน ทำงาน ชุมชน ระบบการศึกษา สื่อมวลชน การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม ต้องช่วยทำให้ประชาชนมีค่านิยมทัศนคติแบบประชาธิปไตยและมีจิตสำนึกของพลเมืองที่ตระหนักว่า การจะแข่งขันและอยู่ร่วมกับประเทศอื่นได้อย่างมีคุณภาพ ชีวิตเราแต่ละคนต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนและประเทศ เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ผู้เขียนเชื่อว่าการสร้างวัฒนธรรมทางความคิดใหม่ก็เพื่อให้นักวิชาการเกิดความตระหนักรู้ และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการพัฒนาทางความคิดใหม่นี้ อาจมีรูปแบบของการแทรกความคิดเข้าสู่ประชาชนได้หลากหลายวิธี ดังนี้ การรับฟังจากผู้รู้ สภาภาค การสนทนากับเพื่อนสมาชิกในหมู่บ้าน การติดตามข่าวสารบ้านเมืองผ่านทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นแนวทางในการพัฒนาทางความคิดได้ ผู้ที่จะสามารถพัฒนาทางความคิดได้ดีย่อมต้องมีประสบการณ์ ชอบการหาความรู้สม่ำเสมอ และสามารถใช้สติปัญญาอย่างรอบด้านในมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างสรรค์ พร้อมทั้งต้องเป็นผู้ซึ่งรักในการทำงานเป็นทีม เพราะ การทำงานเป็นทีมสามารถช่วยในการพัฒนาความคิด พัฒนาจิต และพัฒนาความรู้ ทุกคนในทีมมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ทิพย์พพร ดันตีสุนทร (2558) การจะสร้างชุมชนประชาธิปไตยให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือฝึกคนให้มีคุณภาพทั้งทางกายและจิตใจให้พร้อมเสียก่อน เมื่อเขาได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสม ย่อมสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งการปรับตัวของคนที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขในการสนับสนุน ตามที่นำเสนอไว้แล้วในข้างต้น ซึ่งหากชุมชนท้องถิ่นสามารถนำเอาแนวทางการพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นไปปรับใช้อย่างถูกต้องย่อมก่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์ที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมในระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณลักษณะดีและเหมาะสมจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นพลเมืองนั่นเอง จากงานวิจัยของ ถวิลวดี บุรีกุล และ รชวดี แสงมเหหมัด (2560) เรื่อง ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ผลการศึกษา คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญที่สุด 5 อันดับแรกคือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนมองว่าการพัฒนาความเป็นพลเมืองก็คือ การดึงเอาวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการกล่อมเกลาคคนในสังคมให้ดีขึ้น โดยต้องเกิดจากการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองและในชุมชนท้องถิ่น ส่วนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555: 14- 18) ได้ระบุคุณลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมี 6 ประการ คือ รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองดี รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เคารพหลักความเสมอภาค เคารพความแตกต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น และเคารพกติกา

ส่วน ทิพย์พพร ดันตีสุนทร (2558 : 12-13) ได้กล่าวว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องเน้นที่การมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Political Participation) มีจิตวิญญานสาธารณะ (Civic Engagement) และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ซึ่งการที่พลเมืองจะแสดงถึงบทบาทเหล่านี้ได้ต้องมีการศึกษา มีความรู้และมีความเข้าใจทางการเมือง (Political Literacy) มีความเสมอภาค (Equality) รักในความยุติธรรม (Justice) มีเสรีภาพ (Freedom) ในการแสดงออก เพื่อปัจเจกบุคคลและเพื่อส่วนรวม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปว่า ผู้เขียนมองว่าคุณลักษณะของมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นพลเมือง (Citizen) ที่ดีภายใต้รัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ประชาชนต้องมีคุณลักษณะ 7 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ประการที่สองคือ การมีความรับผิดชอบ ประการที่สามคือ การยึดหลักกฎหมาย ประการที่สี่คือ การเคารพสิทธิตนเองและสิทธิของผู้อื่น ประการที่ห้าคือ หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

ประการที่หกคือหลักการกล้าคิดกล้าตัดสินใจ และ
ประการสุดท้ายคือ หลักความเสียสละ ซึ่งหากชุมชน
ท้องถิ่นมีคนที่มีความลักษณะครบทั้ง 7 ประการนี้ การ
พัฒนาประชาธิปไตยย่อมประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอน

4.สรุป

แนวทางการแนวทางการพัฒนามนุษย์ใน
ชุมชนท้องถิ่นควรมี 2 แนวทาง กล่าวคือ การพัฒนาด้าน
การศึกษาให้เข้าใจ เข้าถึง ความหมายของประชาธิปไตย
ได้อย่างถูกต้องโดยอาศัยความร่วมมือจากผู้รู้ด้าน
ประชาธิปไตย ตัวแทนภาคท้องถิ่น และผู้นำชุมชน และ
การใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นกิจกรรมสำหรับการพัฒนา
มนุษย์ในชุมชนให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการ
เรียนรู้ร่วมกันได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ส่วนคุณลักษณะที่ดีของมนุษย์ในชุมชนตาม
ระบอบประชาธิปไตยได้ว่าต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 7
ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชน ประการที่สองคือ การมีความรับผิดชอบ
ประการที่สามคือ การยึดหลักกฎหมาย ประการที่สี่คือ
การเคารพสิทธิตนเองและสิทธิของผู้อื่น ประการที่ห้าคือ
หลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ประการที่หกคือ
หลักการกล้าคิดกล้าตัดสินใจ และประการสุดท้ายคือหลัก
ความเสียสละ

5. เอกสารอ้างอิง

1. ชูติกาญจน์ ศรีวิบูลย์. (2557). **หลักการ
บริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2557). **การเป็น
สมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน**. กรุงเทพมหานคร:
ด้านสิทธิการพิมพ์.
3. ถวิลวดี บุรีกุล และรชวดี แสงมเหษณ์.
(2560). **ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย
(Citizenship in Thailand)**. (online).
http://kpi.ac.th/media/pdf/M10_452.pdf.
สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2560.

4. ทิพย์พาพร ดันดีสุนทร. (2558). **การศึกษา
เพื่อสร้างพลเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 4 .
กรุงเทพมหานคร: พีเพรส.
5. นิสตารค์ เวชชยานนท์. (2548). **บทความ
วิชาการ HR**. นนทบุรี: รัตนไตร. พรินโปร.
6. บุญทัน ดอกไธสง. (2552). **ประชาธิปไตย
รากหญ้า**. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.
7. พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2557). **วัฒนธรรม
ทางการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยใน
เขตชนบทอีสาน : กรณีศึกษาประชาชนเขต
หมู่บ้านคำบง และหมู่บ้านสะอาด ตำบล
สะอาด อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น**.
วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. 31
(3) กย.-ธค.57 (63 -96)
8. พระธรรมปิฎก. (2542). **การศึกษา
กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก.
9. ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2556). **การพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: วีพรีน.
10. สุรัชย์ ศิริไกร. (2550). **“การพัฒนาประชาธิปไตย
โดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม
และจริยธรรมทางการเมือง”** เอกสาร
ประกอบการประชุมวิชาการเรื่องวัฒนธรรม
การเมือง จริยธรรม และการปกครอง.
8-10 พฤศจิกายน 2550 ณ ศูนย์ประชุม
สหประชาชาติ กรุงเทพฯ.
11. สุธินี ฤกษ์ขำ. (2557). **การพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์หลักการและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
12. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
(2555). **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร.
13. เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). **แปรถื่น
เปลี่ยนฐานสร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็น
ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
พิมพ์ดีการพิมพ์.

14. เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). **การเมือง
ของพลเมืองสู่สหัสวรรษใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: คบไฟ.
15. Heywood. Andrew. (2004). **Political
theory: An introduction**. 3rd ed.
New York: Palgrave Macmillan.